

Rynek pracy i bezrobocie

Podstawowe definicje na rynku pracy:

- *Ludność w wieku produkcyjnym* – w zależności od definicji przyjmowanej przez urząd statystyczny ludność w wieku 15 lat i więcej lub ludność w wieku 18 – 59/64
- *Zasoby siły roboczej* – obejmują one wszystkich pracowników najemnych zatrudnionych w danym momencie oraz tych, którzy są zarejestrowani jako chętni do podjęcia pracy (bezrobotni zarejestrowani).
- *Ludność czynna zawodowo* – jest to siła robocza powiększona o poborowych i zawodowych żołnierzy oraz osoby pracujące na własny rachunek.
- *Pracujący* – osoby, które w danym tygodniu wykonywały pracę przynoszącą zarobek lub dochód lub nie pracowały z powodu choroby, urlopu itp., ale formalnie miały pracę
- *Zatrudnieni* – osoby zatrudnione na podstawie stosunku pracy (umowa o pracę, powołanie, mianowanie, wybór)
- *Bezrobotni BAEL* – osoby w wieku 15–74 lata, które w badanym tygodniu nie pracowały, w ciągu 4 tygodni poprzedzających badania aktywnie poszukiwały pracy, były gotowe podjąć pracę; także osoby, które czekają na jej rozpoczęcie;
- *Bezrobotni długookresowo* – osoby utrzymujące się w bezrobociu przez ponad 12 miesięcy
- *Bierni zawodowo* – osoby w wieku produkcyjnym, nie zaliczone, ani do pracujących, ani do bezrobotnych
- *Współczynnik aktywności ekonomicznej* – relacja aktywnych zawodowo do ludności w wieku produkcyjnym
- *Stopa zatrudnienia* – relacja pracujących do ludności w wieku produkcyjnym
- *Stopa bezrobocia* – odsetek siły roboczej, która nie ma pracy, ale jest zarejestrowana jako poszukująca pracy. W innym ujęciu stopa bezrobocia może być liczona jako odsetek ludności czynnej zawodowo pozbawionej pracy (jest wtedy niższa, gdyż ludność czynna zawodowo jest liczniejsza niż siła robocza).
- *Naturalna stopa bezrobocia* - występuje, gdy rynek pracy znajduje się w stanie równowagi. Ma ona charakter całkowicie dobrowolny, gdyż obejmuje osoby nie chcące podjąć pracy przy danym poziomie płacy realnej.

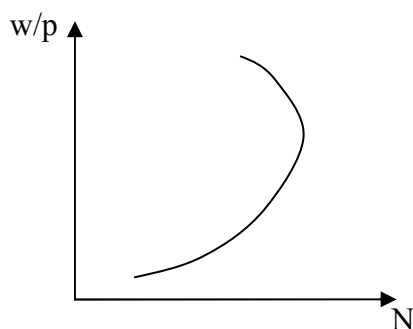
Podaż pracy – jej wielkość zależy od preferencji pracowników, którzy dzielą swój czas pomiędzy pracę i odpoczynek. Zamiast zastanawiać się nad czynnikami determinującymi podaż pracy możemy analizować czynniki wpływające na popyt na czas wolny, podobnie jak w przypadku popytu na jakiegokolwiek dobra. A zatem popyt na czas wolny będzie zależeć od:

- poziomu dochodu
- ceny czasu wolnego (będzie to równowartość płacy oferowanej pracownikowi)
- preferencji pracownika

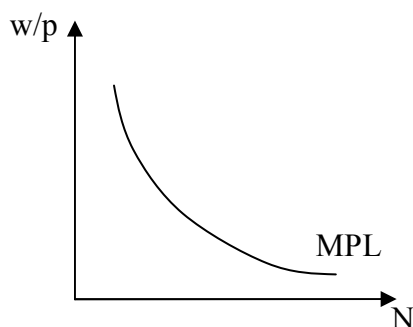
Podobnie jak w przypadku popytu na dobra będziemy mieli do czynienia z występowaniem efektu substytucyjnego i dochodowego:

- *efekt dochodowy* – wzrost dochodów prowadzi do wzrostu popytu na dane dobro, a zatem przy stałych płacach i preferencjach, wzrost dochodu, majątku, zasobów powoduje wzrost popytu na czas wolny i spadek podaży pracy
- *efekt substytucyjny* – wzrost ceny dobra, przy stałym poziomie dochodu powoduje spadek popytu na to dobro, a zatem wzrost płacy powoduje, spadek popytu na czas wolny i wzrost podaży pracy

Wzrost wynagrodzeń będzie prowadził do wystąpienia obu efektów jednocześnie, dlatego też można się zastanawiać, który z nich będzie przeważający. Na podstawie obserwacji empirycznych przyjmuje się, że efekt substytucyjny jest silniejszy przy niższym wyjściowym poziomie dochodu. Z kolei efekt dochodowy przeważa dla wysokiego poziomu płac realnych. Oznacza to, że krzywa podaży pracy będzie miała charakterystyczny kształt co przedstawione jest na rysunku poniżej.

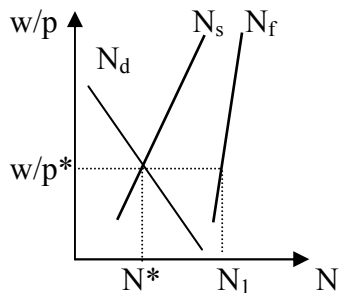

Popyt na pracę – aby zrozumieć przyczyny dla których popyt na pracę ulega zwiększeniu lub zmniejszeniu konieczne jest wprowadzenie pojęcia *krańcowego produktu pracy (MPL)*. Jest on równy przyrostowi produkcji wynikającemu z zatrudnienia dodatkowego pracownika przy danym zasobie innych środków produkcji. Oznacza to, że jeżeli wartość krańcowego produktu pracy jest wyższa od płacy realnej, to przedsiębiorstwa zwiększają swoje zyski poprzez wzrost zatrudnienia. A zatem firmy zwiększać będą zatrudnienie do chwili, gdy wartość krańcowego produktu pracy zrówna się z płacą realną. To właśnie tą zależność przedstawia krzywa popytu na pracę N_d , która ma ujemne nachylenie. Zwiększenie się zasobów innych czynników produkcji (np. kapitału rzeczowego) spowoduje przesunięcie się krzywej N_d w górę, co oznacza większe zapotrzebowanie na pracę przy każdym poziomie płacy realnej.

Warto zauważyć, że przy stałym poziomie krzywej MPL występuje *trade-off* pomiędzy realną płacą a zatrudnieniem. A zatem wzrost realnych płac prowadzi do spadku zatrudnienia i odwrotnie.

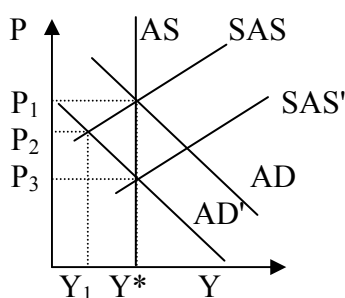
Równowaga na rynku pracy - występuje ona w punkcie przecięcia się krzywych podaży i popytu na pracę. Specyfiką popytu na pracę jest fakt, iż jest to popyt pochodny względem popytu na dobra finalne. Zarazem można także zastanawiać się czy w przypadku rynku pracy uzasadnione jest mówienie o występowaniu doskonałej konkurencji (istnieje wiele monopoli po stronie podaży oraz monopsonów po stronie popytu) oraz o funkcjonowaniu mechanizmu rynkowego (ze względu na istnienie instytucji rynku pracy, które mają wpływ na jego kształt poziom równowagi).

Rynek pracy znajduje się w równowadze gdy płaca realna jest w/p^* , a zatrudnienie N^* . Jednak N_s pokazuje jedynie pracowników skłonnych przyjąć ofertę pracy, zaś krzywa N_f wielkość zasobu siły roboczej. Odległość $N^* - N_f$ wyznacza naturalną stopę bezrobocia.

Rodzaje bezrobocia:

- bezrobocie frykcyjne - niemożliwy do obniżenia, minimalny poziom bezrobocia występujący w każdej gospodarce. Występuje, ponieważ część każdego społeczeństwa jest fizycznie niezdolna do podjęcia pracy oraz dlatego, że w każdej chwili na rynku pracy znajdują się osoby bezrobotne z powodu zmiany zawodu. Bezrobocie frykcyjne wchodzi w skład bezrobocia naturalnego.
- bezrobocie strukturalne - związane jest ze zmianami jakie zachodzą w gospodarce. W efekcie tych zmian pracownicy nierentownych lub przestarzałych gałęzi przemysłu mogą zostać zwolnieni, a ponieważ ich kwalifikacje zawodowe nie odpowiadają wymaganiom rynku to część z nich znajdzie się na bezrobociu. Również ten typ bezrobocia traktować można jako wchodzący w skład bezrobocia naturalnego.
- bezrobocie klasyczne - oznacza rodzaj bezrobocia będący efektem umyślnego utrzymywania płacy powyżej poziomu wyznaczanego przez przecięcie się krzywych podaży i popytu na pracę. Może to być efektem zarówno działalności związków zawodowych (tych niedobrych albo tych, które nie mają pojęcia o ekonomii) jak i następstwem działań prowadzonych przez polityków (polegających na ogólnym ustaleniu płacy minimalnej). Bezrobocie klasyczne również wchodzi w skład bezrobocia naturalnego.
- bezrobocie keynesowskie - jest wynikiem zmniejszenia się popytu globalnego i wolnego dostosowania się płac i cen do nowej sytuacji. Występuje, gdy popyt jest niższy od poziomu zapewniającego pełne zatrudnienie. Jest to bezrobocie przymusowe, którego przyczyny i konsekwencje można pokazać na modelu ASAD jak poniżej:

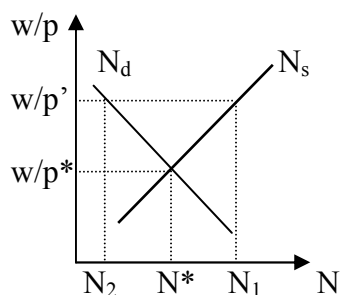

Spadek popytu globalnego (AD do AD'), przy założeniu o okresowych dostosowaniach na rynku pracy, powoduje spadek produkcji do Y_1 i cen do P_2 . W tej sytuacji wzrastają płace realne, więc firmy zwalniają pracowników. Dopiero w kolejnym okresie obniżone zostają płace nominalne (AS do AS') i zwiększa się produkcja i zatrudnienie.

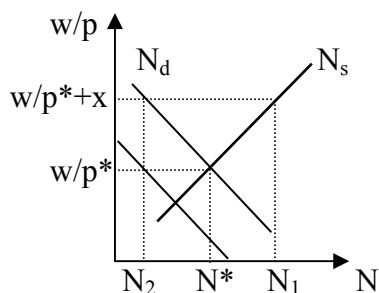
Jak jasno wynika z powyższego podziału, możliwe jest również wyróżnienie 2 głównych typów bezrobocia, w zależności od "postawy" pracownika. Z jednej strony mówić można o bezrobociu dobrowolnym (naturalnym), do którego zaliczamy trzy bezrobocie frykcyjne, strukturalne i klasyczne, z drugiej zaś mówimy o bezrobociu przymusowym, którego przykładem jest bezrobocie keynesowskie.

Instytucje rynku pracy – mają one ogromne znaczenie na funkcjonowanie mechanizmu rynkowego wpływając zarówno na podaż jak i popyt na pracę. Wiele z nich powoduje, iż w rzeczywistości nie mamy do czynienia z funkcjonowaniem mechanizmu rynkowego. Do najważniejszych zaliczyć możemy poniższe:

- *placa minimalna* – ustawowa regulacja najniższego wynagrodzenia. Może powodować występowanie bezrobocia, szczególnie w przypadku osób o niskich wynagrodzeniach.

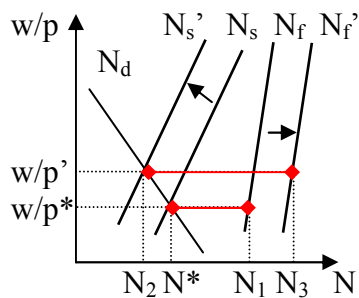

- *związki zawodowe* – jak widać na rysunku przy realnej płacy wynoszącej powyżej w/p^* występuje nadwyżka podaży pracy w porównaniu do popytu. Oznacza to, że część siły roboczej znajdzie się na przymusowym bezrobociu. Dlatego jeżeli związki zawodowe są silne i wynegocjują wyższy poziom płac realnych niż ten, który jest właściwy dla stanu równowagi na rynku pracy, to tym samym powodują konieczność zmniejszenia zatrudnienia przez firmy i przyczyniają się do zwiększenia bezrobocia (między innymi z tego powodu w Rokitkowie nie ma związków zawodowych...).
- *klin podatkowy* – sprawia, że pracodawcy ponoszą dużo większe koszty wynikające z zatrudnienia pracowników, niż wynosi wysokość płacy realnej. Powoduje to w konsekwencji przesunięcie krzywej popytu na pracę w lewo i spadek zatrudnienia.

- *zasiłki dla bezrobotnych* – są jedną z instytucji, która w znacznym stopniu zakłóca działanie mechanizmu rynkowego na rynku pracy. Okazuje się bowiem, że im wyższy jest poziom zasiłków dla bezrobotnych tym większa jest naturalna stopa bezrobocia. Wynika to z faktu, iż więcej osób chce wtedy należeć do zasobów siły roboczej, a mniej osób decyduje się na podjęcie pracy. W efekcie krzywa N_f przesuwana jest w prawo, a krzywa N_s

w lewo. A zatem względne zmniejszenie wysokości zasiłku dla bezrobotnych, w porównaniu do płacy, powoduje spadek poziomu bezrobocia dobrowolnego.

Początkowo rynek pracy znajduje się w stanie równowagi gdy płaca realna równa jest w/p^* , a zatrudnienie N^* . Wtedy naturalną stopę bezrobocia wyznacza odległość $N^* - N_1$. Wprowadzenie wyższego zasiłku dla bezrobotnych powoduje przesunięcie się krzywej N_f w prawo, a krzywej N_s w lewo. W efekcie naturalna stopa bezrobocia wzrasta do odległości $N_2 - N_3$.

Ekonomia podażowa – opisuje stosowanie bodźców mikroekonomicznych w celu zmiany poziomu pełnego zatrudnienia, wielkości produkcji potencjalnej oraz naturalnej stopy bezrobocia. Jednym z głównych postulatów przedstawicieli tego nurtu jest obniżenie krańcowej stopy podatku dochodowego.

Warto zauważyć, że obowiązkowe składki na ubezpieczenie społeczne z jednej strony pełnią rolę klina podatkowego, a z drugiej pozwalają finansować m.in. zasiłki dla bezrobotnych. Oznacza to, iż zmniejszenie składek na ZUS jako całości spowodowałoby wzrost zatrudnienia, podwyżkę płacy netto w punkcie równowagi, obniżenie zasiłku dla bezrobotnych i spadek naturalnej stopy bezrobocia.

Działania mające na celu zmniejszenie siły oddziaływania związków zawodowych również są elementem ekonomii podażowej. Osłabienie siły związków może prowadzić do obniżenia płacy realnej i tym samym zwiększenia zatrudnienia i spadku naturalnej stopy bezrobocia.

Do zmniejszenia naturalnej stopy bezrobocia prowadzić mogą również działania mające na celu pomoc w uzyskaniu nowych kwalifikacji zawodowych, zdobywanie doświadczenia zawodowego przez absolwentów czy też zachęcenie osób pozostających przez długi czas na zasiłku do ponownego podjęcia pracy. Wszystkie te działania powodują przesunięcie krzywej N_s w prawo.

Metody oddziaływania na popyt na pracę:

- ulgi podatkowe dla firm przy inwestycjach w dobra kapitałowe, mające wpływ na unowocześnianie produkcji
- próba obniżenia stóp procentowych w celu zwiększenia inwestycji ale bez zmiany wielkości produkcji w gospodarce (chodzi tutaj o zmianę struktury zagregowanego popytu)

Bezrobocie i strona popytowa - można sobie wyobrazić, że polityka zmniejszania podatków i obcinania wydatków socjalnych w celu redukcji bezrobocia jest dość mało popularna i zamiast tego ktoś wpada na pomysł zwiększenia popytu poprzez ekspansywną politykę fiskalną. Jeżeli w gospodarce występuje bezrobocie keynesowskie to takie działania mogą wpłynąć na zmniejszenie stopy bezrobocia. Jednak okazuje się, że wzrost produkcji nie przekłada się na taki sam wzrost zatrudnienia, a zatem efekty takiej polityki są dość trudne do przewidzenia (wiele zależy również od tego, na co zostaną wydane pieniądze rządu). Przykładem bezzatrudnieniowego wzrostu gospodarczego jest sytuacja Polski w ostatnich latach. Ciekawe staje się również pytanie o sposób finansowania tego typu polityki, bo jeśli miałyby się to odbywać poprzez podwyższanie podatków to...

Zadanie 1. Jeśli liczba bezrobotnych wynosi 1 mln, liczba pracujących 14 mln, a liczba osób w wieku produkcyjnym sięga 25 mln, to ile wynosi stopa aktywności zawodowej.

Zadanie 2. Oblicz stopę aktywności zawodowej i stopę bezrobocia w kraju, w którym liczba ludności powyżej 15 lat i więcej wynosi 1000, spośród których 564 pracuje a 36 aktywnie poszukuje pracy.

Zadanie 3. Pokaż na wykresie modelu rynku pracy jakie będą efekty wzrostu salda handlu zagranicznego w krótkim i długim okresie.

Zadanie 4. Wyjaśnij:

- a) co stanie się z bezrobociem pod wpływem zwiększenia kosztów cen surowców, w krótkim i w długim okresie;
- b) co stanie się z wysokością płac pod wpływem wzrostu bezrobocia strukturalnego, w krótkim i w długim okresie